

Israël is bij K H Kroon altijd een kritisch begrip.

Dames en heren,

Ik wil beginnen met enkele uitingen die we allemaal zien of zouden kunnen zien. En vervolgens wil ik u uitnodigen om met mij de opvatting te delen dat we ook vandaag de dag nog steeds in Kleijs Kroon een voorganger hebben, iemand die ons niet alleen is voorgegaan, maar ons wellicht ook nog altijd vooruit is. Iemand die we in mijn opvatting hard nodig hebben, zijn inzichten en zijn doorzichten. Inzichten die ons verder zouden kunnen helpen. En ik wil betogen dat we ons zelf, wanneer we menen dat allemaal wel zo'n beetje gehad te hebben, of al wel te weten, gewoon te kort doen. Als christenen.

Ja, ik wil stellen dat we zonder Kleijs Kroon zelfs niet kunnen begrijpen wat die term, waarmee we ons zelf plegen aan te duiden: "christen", feitelijk betekent, want dat is een term uit de bijbelse, joodse, cultuur en niet een term die vanzelf wel inhoud krijgt. Ja, die krijgt een inhoud, en heeft vanzelf een inhoud gekregen, al eeuwen, waarmee we ons solidair verklaren met 'dat wat is', en niet gaan staan, opstaan, in het verzet tegen 'dat wat is'; of hooguit dat verzet beschouwen als noodzakelijk kwaad, en niet als: verkiezing.

Wanneer een moderne filosoof, marxist, Slavoy Zizek, in Nederland spreekt, in de Westerkerk te Amsterdam bijvoorbeeld, puilt de kerk uit van zoveel jonge mensen. Gretig daarheen getogen om de woorden van de wat wilde popartiest op te vangen.

Over popartiesten gesproken: tijdens optredens van de door mij bewonderde -en helaas te vroeg overleden- engelse band Faithless, zingen eveneens duizenden en duizenden jonge mensen hardop, en naar mijn idee ook met instemming, méé met een nummer als "God is a DJ". Stel u een festivalterrein voor met de volgende samenzang: "This is my church. Where I heal my hurts. It's in minor keys. Solutions and remedies. Enemies becoming friends. When bitterness ends. This is my church. This is my church". Daar is kerk al niet meer een gebouw, of een zelfstandig instituut, waarbinnen hét -whatever that may be- zou moeten gebeuren, maar daar is het een gebeuren. Church happens, tonight. Een

verschuivende betekenis van het woord church. Een kritisch begrip. Waarmee ik wil zeggen: niet alles is church wat zich als church aandient.

Iets anders. Er is een Paulus-revival gaande, die grotendeels buiten dat christelijke instituut om lijkt te gaan. In Trouw van 26 januari jongstleden betoogt Gert-Jan van der Heiden, hoogleraar metafysica te Nijmegen, het volgende: "Wat wij nodig hebben is een herwaardering van alle waarden. En daarbij zouden we niet naar het normale moeten zoeken, maar naar het abnormale. Iets dat afwijkt van het gebruikelijke discours. We kunnen te rade gaan bij filosofen als Alain Badiou, Giorgio Agamben, Slavoj Žižek en Jacob Taubes. Onder hen is een opmerkelijke revival gaande van het denken van de apostel Paulus. Bij Paulus vinden zij het verlangen naar een andere wereldorde."

Wat vinden zij dan bij Paulus, als -veelal- marxistische denkers? Overigens zou ik aan de mensen bij wie we te rade moeten gaan ook de naam van Jacques Derrida willen toevoegen. En wellicht ook Jacques Lacan. Twee keer Jacques: Frans voor: Jacob... Op die naam kom ik nog terug.

Wat treffen zij dan aan? Wel, allereerst dat Paulus het over een wereldorde heeft, een samenleving, als sámen-leving, waarbij de verwoestende scheiding, de opgetrokken muur tussen mensen, is weggedaan, zonder het vruchtbare onderscheid tussen mensen te verdonkeremen. En dat dan niet als ideaal, maar als feitelijke situatie. Een bestaand universalisme dus, hier en nu, in plaats van een gedroomde vrede als utopie, als: u-topia, geen plek, Nergenshuizen; en als zodanig alleen maar bedwelmend en bevestigend wat er "nu eenmaal" ís; een idealisme dat alle vragen in de richting van: "Wat moeten we dóen?" in fatalisme dempt.

De muur is in ons denken dé vijand van: de ontmoeting. Ik heb een boekje over ds Kleijs Kroon geschreven, dat helaas al lang is uitverkocht, waarin ik heb geprobeerd aan te tonen dat het denken van Kleijs Kroon ontspringt niet alleen, maar zich ook ontvouwt, en blijft bewegen, steeds blijft bewegen en zich niet laat vangen, rondom het gebeuren van wat ik daarin heb aangeduid als: ontmoeting.

Eén van de jonge theologen waarvan ik denk dat die tot een huidige jonge beloftevolle generatie behoort, waartoe ik als inmiddels éénnenzestigjarige

man niet meer behoor, is mijn vriend Peter Rollins. Ik ken hem al jaren en heb hem een jaar of tien geleden hier en daar geïntroduceerd in Nederland, bij weer een andere vriend van me die goed kan vertalen, en hem in contact gebracht met bijvoorbeeld de EO, die dat aan me vroeg. Ja, lieve mensen, de wonderen zijn de wereld nog niet uit. Ik zag dat de NCRV in de persoon van Jacobine Geel, allerlei theologen en denkers voor het voetlicht haalt en daarbij het laatste woord geeft aan een evangelical, te weten: Orlando Bottenbleij. Terwijl aan de andere kant de Evangelische Omroep op TV en op haar website www.Lazarus.nl breeduit het woord geeft aan mensen als de als 'afvallige' bekend staande Rob Bell, de Ier Peter Rollins en de roomse theoloog en Derrida-kenner John Caputo. Zowel Peter Rollins als John Caputo gaven inmiddels gastcolleges aan de Vrije Universiteit te Amsterdam.

Peter Rollins is een leerling van Caputo en komt uit Belfast. Is van kindsbeen aan opgegroeid met een hoge muur in zijn woonwijk. Achter die muur woonden ook mensen, maar daar moest je niet willen wezen. 'Wij' en 'zij'. Aan deze kant van de muur wonen goede mensen en aan de andere kant wonen verschrikkelijke types. Wij hier en zij daar. En het hele theologische Anliegen -als ik het zo mag noemen- van Peter Rollins is erop gericht die muur te doorbreken. Het denken in wij hier en zij daar te overwinnen. Een denken dat tot in de eeuwigheid lijkt te zijn voortgezet, vormgegeven door een christendommelijke (om een woord te gebruiken dat door Kleijs Kroon is gevormd, in een artikel halverwege de vorige eeuw, in De Groene Amsterdammer) -wij en zij voortgezet in een eeuwigdurende christendommelijke constructie van hemel en hel. Ontmoeting als noodzaak om dat te doorbreken.

Ont-moeten is beginnen te moeten. Het voorvoegsel "ont-" betekent hier namelijk "beginnen te". Zoals in het woord ontbijten. De hele nacht heb je niet gebeten en dan word je wakker en begin je te bijten. Breakfast. Je bréékt de vasten. Ontmoeten is geen gezellig onderonsje, 'op de thee gaan', maar een zaak van in beweging komen, en blijven, en niet meer gaan zitten. Zeker niet bij de pakken neer.

Dus ook bij Peter Rollins draait alles om de ontmoeting, net als bij Kleijs Kroon. Het punt alleen is dat Peter Rollins Kleijs Kroon niet kent. Nu is dat niet erg zou je denken, maar bij Rollins ontbreekt elke kennis van de ontmoeting waarover Kroon het heeft, namelijk de ontmoeting met het

reëel bestaande jodendom, maar ook dat is te massief gezegd, wat ontbreekt is de ontmoeting met de 'Bené Jizraël', de kinderen van Israël, de kinderen van Jacob.

Daarover heeft Kroon veel te melden. En wanneer dat wat Kroon daarover te berde brengt een wezenlijk onderdeel zou gaan uitmaken van de theologie van bijvoorbeeld Peter Rollins, dan zou er veel meer mogelijk dan zijn dan er nu mogelijk is, en zou het denken dat hij vertegenwoordigt, of vorm geeft, eindeloos veel dieper en ook grens-doorbrekender worden.

Dat het atheïsme geen vijand van de christelijke positie is, integendeel, dat atheïsme zelfs een adequate aanduiding van de oorspronkelijke christelijke positie is, dat kun je bij Peter Rollins al snel, en op een zeer aangename manier, leren.

Peter Rollins neemt een interessante gedachte van Slavoy Zizek over, die aantoont dat het meest fundamentele atheïsme niet komt van denkers als Richard Dawkins, maar van de schrijvers van het Nieuwe Testament, die een goddelijke figuur beschrijven met de naam Immanuel, God met ons, God zelf in onze mensengeschiedenis, en die dan een verhaal vertellen waarbij die Immanuël, op een ultiem moment, aan het kruis hangend, roept: "Eli Eli lema sabachtani". Waarom ben je er niet, god? Zizek wijst erop dat je daar niet mee weg komt door te zeggen dat Jezus dan een psalm citeert, te weten Psalm 22, want dan zouden de vertellers van het verhaal het hem in het hebreuws hebben laten zeggen, maar ze laten het hem zeggen in het Aramees, zijn moedertaal, als een existentiële uitroep dus waarmee God zelf uitroept dat een God die redt, een Deus ex Machina, niet bestaat. Het voorhangsel scheurt. En daarachter blijkt het... leeg. Waarna het nieuwe Testament komt met iets nieuws: niet de God die vanuit het Heilige der Heiligen de aarde regeert en bestuurt, maar een God die gebeurt in wat er tussen mensen gebeurt. Liefde.

Ik doe nu, door het met enkele pennenstreken neer te zetten, de beweeglijke theologie van Peter Rollins tekort. Maar ik wil hier nu aan u voelbaar maken hoezeer het een in mijn ogen reëel manco is, dat Peter Rollins en Kleijs Kroon elkaar niet blijken te kennen. Dat hun beider denken niet op een of andere manier verbonden is. Dat ook bij voortvarende, vernieuwende en progressieve theologen als Peter Rollins

Tenach geheel geen stem lijkt te krijgen. Misschien moeten we die verbinding dan vanuit Nederland maken. Door Kroon steeds weer opnieuw te leren verstaan en aan het woord te laten. En een dag als vandaag is daarbij wellicht broodnodig.

Want wij kunnen als leerlingen van Kroon vrij eenvoudig meekomen met het atheïsme van moderne denkers. Sterker, zover waren we reeds! En dat het atheïsme niet een gevaar vormt weten we eigenlijk al wel. Maar weten we ook wat Kroon daaraan toevoegde? Namelijk dat niet het atheïsme maar het antisemitisme het grote gevaar vormt voor onze wereld, en voor ons denken in en met die wereld. En voor de kerk; ook als kritisch begrip "church". En dan niet het antisemitisme als openlijke jodenhaat, maar ook dat heimelijke antisemitisme, dat al van meet af aan, door de catechese der verguizing, als ingedruppeld gif, in ons westerse christelijke denken zit, waarbij de kerk op de een of andere manier in de plaats zou zijn gekomen van Israël.

En eerlijk gezegd vind ik dat wat Rollins bijvoorbeeld van Zizek overneemt buitengewoon boeiend, maar het blijft wat mij betreft toch nog teveel haken aan, en vastzitten in, dat oude denken: niet de God van het Oude Testament, maar een 'nieuwe' visie op wat God is of zou kunnen zijn. Niet de almachtige, die God die meer weg heeft van Zeus dan van iets anders, maar een God die niet bestaat, doch die in plaats daarvan gebeurt, tussen mensen, in de liefde. En dat 'nieuwe' dan bij Christus laten beginnen. Waarna de namen Jezus en Christus echter door elkaar worden gebruikt zodat Christus niet een joodse aanduiding is van een toekomstige verwachting, maar een naam van die man daar en toen aan het kruis die het atheïsme gaande zou hebben gemaakt.

Kroon is keihard nodig. We missen hem. Als ik bijvoorbeeld Rollins, of Caputo, hoor spreken denk ik vaak: kende hij Kroon nou maar. De ontmoeting die Kroon voorstond is *conditio sine qua non*, willen we verder kunnen komen dan we nu zijn. Het vervelende is dat we dan niet een aantal boeken van Kroon kunnen neerleggen op een boekentafel, zodat jonge mensen die kunnen meenemen om erin thuis te raken, in die wereld waar je niet zomaar toegang toe krijgt. In plaats daarvan is er een zee van artikelen, verspreid over bijvoorbeeld vele nummers van de Groene Amsterdammer. Ik zou -geloof ik- beginnen met alles wat Kroon schreef in de Groene te lezen. Ik heb het destijds allemaal opgezocht. En als je dan

vervolgens begrijpt waar Kroon voor stond, in zijn gesprek met de humanistische lezersgroep van De Groene, ook zijn artikelen in het meer kerkelijke In de Waagschaal. In In de Waagschaal van 18 juni 1948 schrijft Kroon in het artikel "Jodenrazzia 20 juni 1943" het volgende: "Het antisemitisme heeft ons volk in de greep gehad en wij hebben ons er maar betrekkelijk weinig tegen kunnen verweren". Vooral deze zin zouden we tot ons moeten laten doordringen tot diep in de vezels van ons westerse denken... "Het antisemitisme heeft ons volk in de greep gehad en wij hebben ons er maar betrekkelijk weinig tegen kunnen verweren. Niet het atheïsme maar het antisemitisme vormt de grote bedreiging voor kerk en volk." Dát heeft Kroon tot het inzicht gebracht dat de Bijbel, het boek van Israël, een Joods boek is. En dan niet als inzicht dat óók in overweging moet worden genomen, maar als een elementair uitgangspunt; en dat daarom de ontmoeting met joden een voorwaarde is om het alleen al te kunnen verstaan. Of beginnen te begrijpen. Laat staan er verder mee te kunnen komen vandaag de dag. Je te kunnen verweren. Niet weerloos te staan dus ook in je vernieuwende theologie.

In 1950 verschijnt het boek "Israël" van Melkman. Kroon bespreekt dat boek op verschillende plaatsen. In het Israëlnummer van Wending onder de titel: "Gesprek met Israël". Hetzelfde boek bespreekt hij in De Groene Amsterdammer, maar onder een andere titel: "Confrontatie met Israël". Die twee verschillende titels geven samen de structuur aan van de door hem voorgestane ontmoeting. In de Groene schrijft Kroon namelijk dat een vruchtbaar gesprek over christelijk geloof beginnen moet met het bestaan en de verwachting van Israël. En dan niet het verre "historische" Israël uit de bijbel, maar ook het huidige midden onder ons levende. Waarbij moet worden bedacht dat Israël, voorzover het -nog steeds- onder ons leeft, door een hel van heidense en ongeweten christendommelijke haat is heengegaan. Het Zionisme en zijn schepping: de staat Israël, was en is het onontkoombare Joodse antwoord op het even onontkoombare antisemitisme. Kroon pleit er dan voor om, méér dan Melkman doet, het antisemitisme vooral te leren kennen als een innerlijke worsteling van het christendom zélf, méér dan van de Westerse cultuur waarbinnen dat christendom zich heeft gesetteld. Kroon stelt dat hierover alleen maar verheldering te verkrijgen valt door een nieuw gesprek tussen jodendom en christendom. Dit antisemitisme is alleen door christenen en joden sámen te overwinnen. Door levende ontmoetingen

tussen ménsen en niet allereerst door het vechten tegen dwaze vooroordelen.

Voorzover er dus sprake moet zijn van gesprek, en dat moet, kan het niet anders of het komt tot confrontatie, en ook dat moet. Dat is voor het christendom noodzakelijk wil het komen tot een herontmoeting met de bijbel als Joods boek.

In het themanummer over Israël, getiteld "Iemand had twee zonen" van het maandblad Wending, schrijft Kroon in 1966 het volgende: "Tien jaar geleden formuleerde ik het aldus: 'In de evangeliën en brieven komt men nog niet dat aparte instituut, dat half-heidens, halfchristelijk 'nieuw Israël', later ook Kerk en Christendom genoemd, tegen, waar de geestelijke en lijfelijke nazaten van het bijbels Israël tot op de huidige dag vreemd tegenover staan en waarbinnen niet-joden op een nieuwe, vaak alleen fluisterende wijze hun vreemdheid en zelfs vijandschap jegens Israël voortzetten. Als in het Nieuwe Testament de 'ecclesia', de uit vervreemding en vijandschap bij elkaar geroepen messiaanse gemeente, ter sprake komt, ziet men veeleer een verzoening zich voltrekken tussen 'Joden en Grieken', zo goed als tussen mannen en vrouwen, heren en knechten, ouders en kinderen. Voor een grondige verheldering van de situatie is het daarom nodig, voorzover mogelijk, opnieuw te leren onderscheiden tussen de joodse en niet-joodse elementen in ons gemeenschappelijk gegroeide levensbesef. Immers alleen op deze kritische wijze kan er weer geloofd worden in, en gestreefd worden naar, die messiaanse ontmoeting en verzoening, dat nieuwe verbond tussen Israël en de volkeren, dat reeds in de getuigenissen van het 'Nieuwe Testament' als een ergernis en een dwaasheid wordt aangekondigd, geloofd en gehoorzaamd."

Kroon haalt hier dus woorden aan uit een een opmerkelijk voorwoord, dat hij inderdaad ruim tien jaar daarvoor had geschreven in het boek van Van Praag: De Boodschap van Israël. Voor Kroon had dat boek een heel duidelijke functie, namelijk om de suggestie van een kort daarvóór uitgegeven platenatlas, die het verloop van de Westerse beschaving wilde schetsen, te bestrijden: "De hele suggestie van dit werk is, dat deze beschaving, behalve van Hellas en Rome, van Christus, en dus van de Kerk, zijn voornaamste krachten en impulsen ontvangen heeft. Hetgeen men zou mogen verwachten, nl. dat náást Hellas en Rome, als bron onzer

cultuur Israël zou worden genoemd, geschiedt allerminst. Israël is vanwege het Christendom buiten het gezichtsveld geraakt. Het Jodendom heeft blijkbaar voor christelijk humanistisch besef in een vergeten souterrain van onze historie geleefd. Nu berust het mijns inziens op een onhoudbaar geworden interpretatie van de (zogenaamde) 'Nieuw Testamentische' gedachten-wereld, wanneer men de Kerk 'in de plaats van' Israël acht getreden te zijn."

Het jodendom is voor Kroon allereerst die bijbelse beweging, beter gezegd, die kritische beweging die de bijbelse documenten heeft voortgebracht, waaruit dan weer het christendom is voortgekomen, en waarvan je kunt constateren dat daar -in onderscheiding met de omgeving- juist de nadruk op de menselijke situatie werd gelegd. Daarbinnen is ook op een zeker moment een polemiek ontstaan. Maar dat is dan ook een binnen-joodse polemiek die je niet zomaar kunt overzetten in de situatie christendom-jodendom, want degenen die die polemiek begonnen zijn, waren zelf joden. Je moet dus bij Kroon goed in de gaten proberen te krijgen op welke wijze hij over 'jodendom' spreekt. Dat kan dan ook heel kritisch, met het accent op de laatste lettergreep, zoals hij trouwens nog veel kritischer over het christendómmelijke van het christendom kon spreken. Maar dat is dan ook kritiek "van binnenuit" en niet van een "buitenstaander", moet je zeggen. In elk geval: Een "christendom" naast het "jodendom", dat vergeten is dat het ten onrechte en tot zijn schade daaruit is weggeraakt, is voor Kroon steeds meer een onbestaanbaarheid geworden.

Het bijzondere vind ik nu dat Kroon in 1966 woorden citeert, waarmee hij -zoals gezegd- ruim tien jaar eerder in aanvaring was gekomen met zijn leermeester, Prof Miskotte. Miskotte besprak het boek van Van Praag namelijk in het Nederlands Theologisch Tijdschrift (dec. 1952). Hij spreekt over dat boek echter zijn afkeuring uit. Alleen al deze bestrijding van het boek toont aan dat Miskotte en Kroon een geding hadden. Miskotte zegt van het boek: "Dat de 'boodschap van Israël' tenslotte zou inhouden een verwijzing naar het feit van Israëls bestaan, joods pionierschap, joodse geest enz., wil ons onaannemelijk voorkomen. Het hele boek zou, ook al zouden alle gegevens kloppen, ons droefgeestig moeten stemmen, omdat het slechts kan bevestigen de valse verbondsleer waarin het jodendom onlosmakelijk schijnt verweekeld." Van Praag verweerde zich tegen deze kritiek door middel van een ingezonden brief, die werd gepubliceerd in In

de Waagschaal. We kunnen nu dat gesprek niet weergeven. Het is voor dit moment echter wel interessant dat Miskotte in In de Waagschaal in een nawoord op de open brief van Van Praag een opmerking maakt over ds. Kroon. Hij vraagt zich daar dan af: "...Zou de inleider van het boek: ds. Kroon, al wenst hij het boek gedrukt en gelezen en gewaardeerd te zien, deze onvermoeibare zelfwaardering nu een juiste weg achten om tot een verderleidend gesprek te komen?"

De vraag stellen is natuurlijk in dit geval de vraag beantwoorden...!

Miskotte vond van niet. Kroon vond van wel. Maar daar wil ik nog wel een paar dingen van zeggen.

Een jaar na 1966, het Wendingnummer, wordt het 1967... Dat Kroons solidariteit niet een kritiekloze was, geldt niet alleen na 1967, maar ook daarvóór! Een artikel uit "Kerk en Israël" van februari 1957, dat is dus tússten dat voorwoord in het boek van Van Praag, waarover Kroon en Miskotte conflict kregen, en het artikel in Wending in, moge dat verduidelijken. In dat artikel uit 1957 protesteert Kroon ertegen (na de Sinaiï-veldtocht onder leiding van Mosje Dajan in 1956, "operatie Kadesj"), dat er sommigen zijn die de huidige menselijke politieke daden en Gods heilsdaden zo vlot en rechtlijnig ident verklaren. En Kroon verzucht - hoewel hij toegeeft dat hij aldus geformuleerd de vraag wel wat kras stelt, maar dat doet om de consequenties voelbaar te maken - met de vraag: "Moet ik dus behalve in Jezus Christus, ook nog in Israël als Gods Zoon geloven? Moet ik een nieuwe belijdenis uitspreken: Ik geloof in God de Vader, de Schepper en... in het Joodse volk, dat bijna vernietigd werd maar dat in 1948 in de Staat Israël herrees?" Kroon heeft er bezwaar tegen dat politieke beslissingen van een Israëlisch volk minder vatbaar voor aardse kritiek zouden zijn dan andere menselijke politieke beslissingen. Bezwaren tegen zulke politieke beslissingen zijn bij voorbaat gestempeld tot vijandschap tegen God en zijn Gezalfde (Israël en zijn Koning). Kroon echter meent "in gemoede dat de dingen niet zo zwart-wit liggen, en dat het juist voor Israëls geestelijk en politiek welzijn zelve beter is, de situatie wat aardser en nuchterder èn in groter verband te zien". Hij vindt het onjuist, dat "iemand die solidair is met Israël de Sinaiï-veldtocht, (al begrijpt hij die, nog eens, maar al te goed) niet mag afkeuren gezien de huidige wereldpolitieke constellatie". De kern van

Kroons bezwaren wordt zo kort mogelijk weergegeven door de titel van het artikel waaruit ik nu citeer en die luidt: "Gevaarlijke rechtlijnigheid"!

We komen alleen verder in en vanuit de ontmoeting met Israël. Daarbij moeten we dus waken voor elke rechtlijnigheid. Want die is gevaarlijk. Daarvoor zouden mensen als Badiou, Derrida en Lacan ons kunnen behoeden. Zizek al wat minder, als ik het goed zie.

Er is daarbij niets zo rechtlijnig als het heidendom. Dat steeds suggereert dat er een onomstotelijke en heilige waarheid zou bestaan: een hógere.

"Het is de Jood Jezus die ons van dat heidendom heeft gered. Sterker, het is het jood zijn van de jood Jezus dat ons van het heidendom heeft gered. Daarom kan het gesprek over hem alleen gevoerd worden door mensen die jood zijn of voor zover ze niet van afkomst jood zijn, dan toch jood naar het geloof willen wezen. Wie dat niet wil en tóch over de Christus spreekt, maakt van de gezalfde des Heren een heidense halfgod met een Joodse naam en een onbegrepen titel." Typerende woorden van Mönnich die Kroon vaak heeft geciteerd.

Even typerend is een mopje dat Kroon vertelde, afkomstig uit Polen. Er komt een man bij de rebbe en zegt: "Ik heb een zaak, en mijn zoon, mijn enige, is ge-sjmaddet (gedoopt). Hij was mijn enige erfgenaam. Wat moet ik nu doen?" Waarop de rebbe zegt: "Daar moet ik een nachtje over slapen." De andere dag komt hij de rebbe weer tegen. "En, heeft u erover nagedacht?" "Ja", zei de rebbe, "ik heb in een droom de Eeuwige ontmoet". "O, en heeft u mijn zaak aan de Eeuwige voorgelegd?" "Jazeker, daar ging het juist om." "En, wat heeft de Eeuwige gezegd?" "O, Hij zei: dat is Mij ook overkomen."

"En toen, wat heeft de Eeuwige toen gedaan?" "Ja, dat heb ik hem ook gevraagd?" "Wat heeft Hij dan gedaan?" "Hij heeft onmiddellijk een Nieuw Testament gemaakt!"

Ontmoeting met Israël als *conditio sine qua non*, dus. Buber heeft geprobeerd de oorsprong van dat Israël zo ver mogelijk terug te leggen. Kroon volgt op dat punt liever prof. Jagersma, die aantoonde, voorzover je dat kunt aantonen, dat in de tijd die het Oude Testament beschrijft, de naam Israël nooit de naam is geweest van een volk in de zin van een

ethnologische of politieke eenheid. Het tienstammenrijk heeft blijkbaar Israël geheten. Maar dan in onderscheid van het rijk Jehuda. Die tweedeling wordt wel voorgesteld als een scheuring. Maar Kroon gelooft niet dat er ooit zo'n schisma in de politieke zin is geweest. Dan moet er voor die tijd een gezamenlijk koninkrijk bestaan hebben. En dat blijkt nergens uit. Zodat de conclusie getrokken zou moeten worden dat er nooit één volk Israël heeft bestaan.

We moeten volgens Kroon niet spreken over "Israël als volk" bij wijze van object. Object van onze bewondering bijvoorbeeld. Zoals er christenen zijn die achter Israël staan net zoals ze achter Ajax staan. Wat voor een Rotterdammer als ik niet goed voor te stellen is, dat laatste. Een sacrificium intellectus. Maar ook niet als object van onze kritiek of irritatie.

We kunnen alleen maar over Israël spreken in deze zin, namelijk dat wij door Jezus Messias verbonden zijn geraakt, met of zonder onze instemming; in een verbond zijn gebrácht met dit Israël. Dat betekent dat we moeten spreken met Israël, ook al zouden we dat niet willen. Alleen: wat is de betekenis van die naam: Israël?

"We are fighters, we are not lovers" kun je Peter Rollins regelmatig horen uitroepen als je langdurig met hem optrekt. Waarna hij met glimoogjes verwijst naar de betekenis van de naam Israël. Fighters, not lovers... Wat heeft dat met Kroon te maken?

Als Kroon zei dat je een boekje moest lezen, dan kon je dat ook maar het beste doen. Zo zei hij destijds dat je het boekje van de atheïstische marxist Gardavsky zou moeten lezen: Nog is God niet dood. Het eerste verhaal dat Gardavsky beschrijft is het verhaal van het gevecht van Jacob. Aan de Jabbok. Een gevecht met...? God? Of met de engel van Ezau? En... is het een heldhaftig gevecht of één die je de tranen over de wangen doet lopen? Een gevecht dat je tot in de diepste ziel ráákt?

En daar krijgt Jacob de 'bijaam', zou je kunnen zeggen: Israël. Jij, Jacob, jij moet "Israël" heten.

En dan... dan heten de navolgers van deze Jacob: "Bené Izraeel". Wat je niet moet vertalen met Israëlieten. Zoals NBG is gaan doen. Je hebt

Moabieten, Jebuzieten en Israëlieten... Dan ben je het kritische dat in die naam verscholen ligt totaal uit het oog verloren.

Bené Jizraeel zijn dus mensen die dat gevecht van die vader voortzetten. En Kroon uit dan zijn verbazing, niet over het feit dat Israël, van dat verhaal uit Genesis, kinderen heeft gekregen maar over het feit dat zij dit verhaál hebben overgeleverd. Dat typeert de Bené Jizraëel namelijk veel meer dan dat het Jacob typeert. En dan moet je het hele verhaal van die Bené Jizraeel van begin tot einde lezen en dan vooral niet vergeten wat die Zoon van Israël, Jezus van Nazareth, van dat verhaal gemáákt heeft. Daar gaat het gesprek over in de ontmoeting die noodzakelijk is. Heeft Hij het goed geïnterpreteerd, vervuld, waargemaakt? Of heeft hij het versjteerd?

En zijn meest bevlogen -posthume- leerling, die tijdens zijn jeugd "nee" gezegd heeft, Shaul, bijgenaamd Paulus, heeft hij het versjteerd?

Over Paulus heeft Kroon graag een boek willen schrijven. Hij vond het nodig om vooral Paulus eindelijk te leren verstaan. Graag haalde hij dan ook de woorden van ds. F. Kuiper aan, zo bijvoorbeeld nog in HN 1 jan 1976: "Wanneer het werkelijk tot een geestelijke ontmoeting tussen Joden en niet-joden zou komen (wij zijn nog nauwelijks met het opruimen van belemmeringen daarvoor begonnen) dan zou, naar ik meen, een samen aandachtig luisteren naar het woord van de jood Paulus daarvoor het uitgangspunt moeten zijn."

De Jód(!) Paulus, want Kroon was ervan overtuigd, in tegenstelling tot bijvoorbeeld Badiou, en andere moderne Paulus-adepten die ik eerder noemde, dat Paulus zich nooit tot zoiets als een afgescheiden christendom heeft bekeerd, maar geboren is als Farizeeër, zich enige tijd bewogen heeft in de jihad-achtige radicale vleugel van het farizeïsme, als ijveraar, als zeloot, maar op weg naar Damascus daarvan is teruggekomen en daarmee zich niet bekeerd heeft tot zoiets als het christendom maar Farizeeër is gebleven tot het einde: zijn gevangenschap en zijn dood in Rome. Beslissend is daarbij de boeiende exegese van Kroon over het slot van Handelingen, waarbij Kroon niet, zoals iedereen steeds weer doet, ervan uitgaat dat Paulus als "wedergeboren christen" een handigheidje uithaalt en de Farizeeën en Sadduceeën in de Joodse Raad een loer draait, maar waarbij Kroon ervan uitgaat dat Paulus daar oprecht is en terecht

zegt: "Ik ben een Jood" en: "Ik ben een Farizeeër", net als mijn ouders. En dan uitlegt wat Farizeïsme voor hem inhoudt.

Het kon nog weleens zijn dat dat wat velen bij Paulus zo intrigeert typisch Farizees is en ook toen al was. Waarbij we de onhebbelijke en uiterst schadelijke gewoonte moeten afleren om 'Farizeeër' als scheldwoord te gebruiken. Dat zou dus moeten worden uitgezocht. Kroon zou dat hebben kunnen duiden, en verhelderen, maar misschien moet één van ons dat nu dan maar gaan doen.

Israël is niet áls volk verkozen, maar tót volk verkozen. En de profetische stem binnen Israël is daarbij steeds dat die verkiezing inhoudt dat de volkeren, de goyim, tot dat Israël zullen tóe-stromen om gezamenlijk de vrede te leren. De sjalom. Paulus verstond dat en wordt daarom wel "apostel der goyim" genoemd. Waarbij die genitivus volgens Kroon nooit het adres bedoelde te zijn waarhéeen gezonden werd, maar -omgekeerd- de instantie namens wie de zending bestaat. Paulus nam het dus bij zijn medejoden op voor de volkerenwereld. En meende dat dat de messiaanse lijn binnen de profetie van de Bené Jizraeel was. Dát en precies dát, is bij Kroon het beslissende inzicht voor de noodzaak van de ontmoeting.

De ontmoeting als basis voor elk kansrijk verder denken over de wereld waarin we leven.

En als er wordt gezegd dat we mensen nodig hebben als Badiou, Zizek, Taubes, de namen die door Gert-Jan van der Heiden worden genoemd, en waaraan ik Jacques Derrida en Jacques Lacan zou willen toevoegen... dan wil ik voor vandaag er bij u op aandringen om dan bij dat alles te beginnen met: de ontmoeting, en dan de ontmoeting zoals die door Kleijs Kroon is voorgesteld, voorgeleefd, en waarin hij ons is voorgegaan en ons nog altijd vooruit is.